

Jaargang 11 - nummer 3 - juli 2023

koppel

Gezamenlijke
uitgave KNNV en IVN in Noord
West Overijssel

ivn natuur
educatie

KNNV

vereniging
voor veldbiologie

AGENDA KNNV en IVN

Agenda

juli

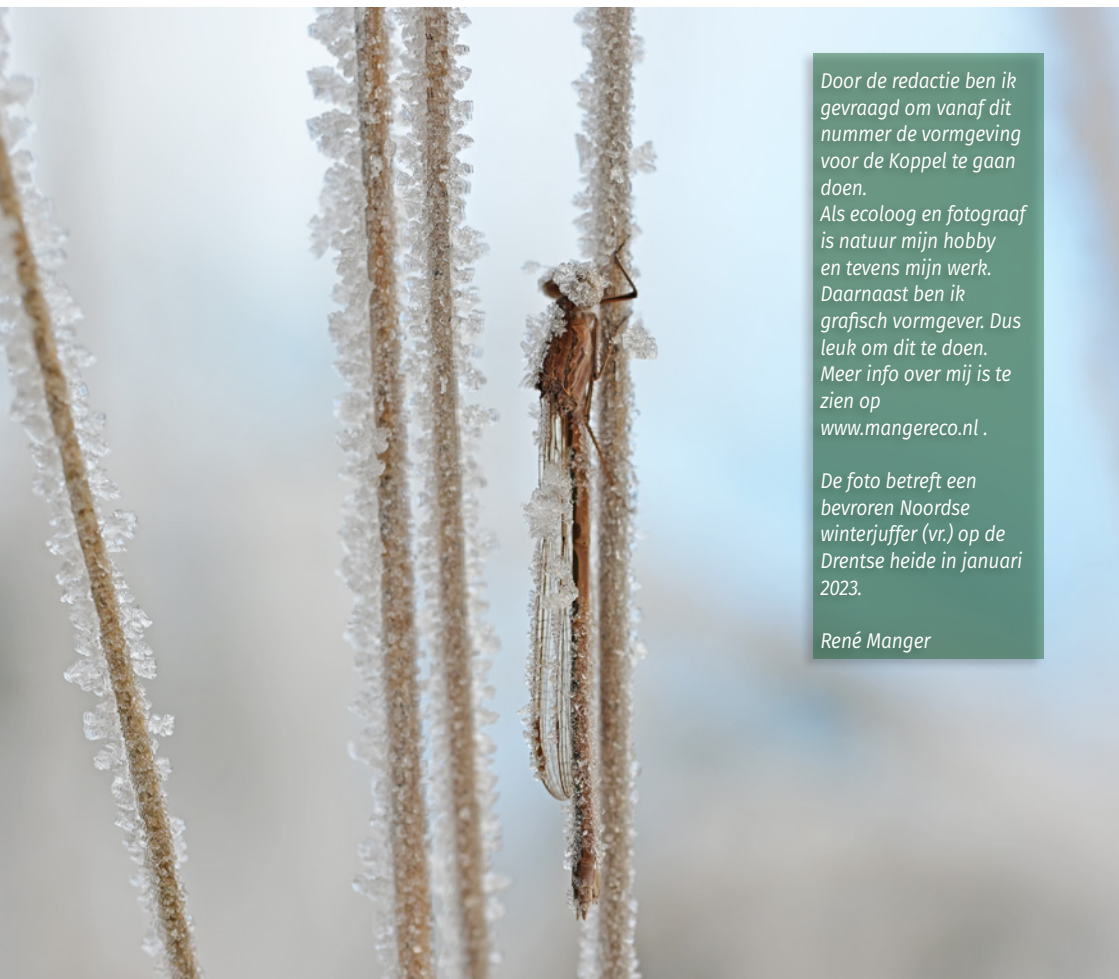
- 1 Libellenexcursie Staphorsterbos
- 8 Plantenexcursie naar de grote startbaan bij Havelte
- 22 Insectenexcursie Kiersche Wiede

augustus

- 20 Plantenexcursie naar de Blesdijkerheide
- 26 Libellenexcursie Woldlakebos

september

- 5 Vogelgroep IVN, 't Hoogthij Steenwijkerwold

Door de redactie ben ik gevraagd om vanaf dit nummer de vormgeving voor de Koppel te gaan doen.

Als ecooloog en fotograaf is natuur mijn hobby en tevens mijn werk. Daarnaast ben ik grafisch vormgever. Dus leuk om dit te doen. Meer info over mij is te zien op www.mangereco.nl.

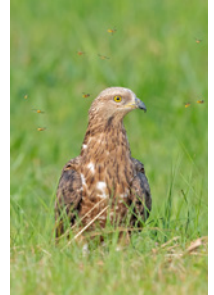
De foto betreft een bevroren Noordse winterjuffer (vr.) op de Drentse heide in januari 2023.

René Manger

Bij de voorplaat - Wespendif in actie

Foto: Chris Keizer

De voorplaat van dit nummer is wel een heel bijzondere: een wespendif met om hem heen zoemende wespen, door Chris Keizer gemaakt in de Weerribben. Een heel bijzondere foto, niet alleen omdat de wespendif een zeldzame verschijning is in ons gebied, maar ook omdat deze vogel zich uitgebreid liet zien en fotograferen tijdens het gedrag waar hij zo om bekend is en zijn naam aan heeft te danken: het uitgraven van wespennesten. Uit een wespennest eet de wespendif de larven en poppen en ook wel volwassen wespen. Tussen snavel en ogen heeft de wespendif een speciale aanpassing om wespenteksten te voorkomen: enkele stijve borstels in plaats van veren. Het verhaal van de fotograaf zelf is verderop in dit nummer te lezen, voorzien van nog een prachtige foto.

COLOFON

“Koppel”, jaargang 11, nummer 3, derde kwartaal 2023

Natuurtijdschrift “Koppel” is een gezamenlijke uitgave van de KNNV en het IVN.

Redactie: Robert Rubertus, Rolf Kranenburg, Emile de Leeuw

Vormgever: René Manger (MangerDesign)

Drukwerk: drukkerij Bijzonderdruk te Steenwijk

Belangrijke informatie voor het aanleveren van kopij:

- graag op A4 formaat, via de mail en als platte tekst (zonder opmaak).

- geen pdf bestand, foto's in een apart bestand en met een formaat van minimaal 1.5 MB

Het volgende nummer verschijnt per 1 oktober 2023

Kopij hiervoor graag vóór **1 september 2023**.

Redactieadres: E-mail redactiekoppel@gmail.com

INHOUD

2	Agenda KNNV en IVN	16	Het paringsgedrag van de Kluit
3	Bij de voorplaat	17	Pimpelmees is boos, een kort verhaaltje
3	Colofon	19	Bladwespen
4	Van de redactie	21	Wespendif in actie
4	Uit de besturen	23	Waterzuringen v de Grote vuurvliinder
5	Oproepen en mededelingen	25	Bever in de Weerribben
6	De Kleine modderkruiper	26	Excursies en lezingen
7	Een aardapelgal als kraakpand	30	Besturen KNNV en IVN
11	Steltlopers op doortrek in de Weerribben	31	Werkgroepen KNNV en IVN

V.l.n.r. Emile de Leeuw,
Robert Rubertus
en Rolf Kranenburg

Van de redactie

In dit julinummer werkt de redactie voor het eerst samen met de nieuwe vormgever, René Manger. We zijn verheugd dat we iemand gevonden hebben met veel ervaring in het vormgeven van natuurtijdschriften en natuurboeken. René is ecoloog en doet onder andere onderzoek naar libellen en nachtvlinders. In deze Koppel gaat de aandacht vooral uit naar vogels en insecten. U kunt hopelijk genie-

ten van schitterende fotografie en interessante verhalen over de wespdenief, steltlopers, pimpelmezen, grote vuurvlied, sluipwespen, bladwespen, kleine modderkruiper en bever. Verderop in dit nummer staan excursies met uitgebreide beschrijving en prikkelende foto's. Geniet van de zomer!

Uit de besturen

De eerste helft van 2023 ligt achter ons. Een bewogen eerste helft omdat in die periode de penningmeester van de KNNV afdeling, Kees de Wilde ernstig ziek werd en overleed. Een in memoriam vindt u in dit nummer. Candida van Wirdum zal de taak van penningmeester op zich nemen. Een andere wijziging in de organisatie van KNNV en IVN is dat Dirk Koopmans zijn taak als vormgever van Koppel heeft neergelegd. In René Manger is een opvolger gevonden, die deze taak de komende nummers zal vervullen.

Het voorjaar kenmerkte zich vooral door koude temperaturen, tot in mei te koud voor de tijd van het jaar. Er vlogen wel vlinders, maar niet in de aantallen die we in warme perioden gewend zijn. Dat weerhield onze leden er niet van om met excursies mee te gaan om 'in het veld' ervaringen met elkaar uit te wisselen. Een avondexcursie voor relatief nieuwe leden, waar ook de werkgroepen zich presenteerden, was zeer geslaagd. Voor de zomerpe-

riode staan er enkele excursies op stapel. We nodigen de leden van harte uit om aan een van deze activiteiten deel te nemen. Recent heeft het IVN afdelingsbestuur versterking gekregen. Aafje Maris heeft belangstelling voor een bestuursfunctie en loopt actief mee met de rest van het bestuur. Lisette Schelhaas is als Coördinator van de Gidsen en PR tegenwoordig ook aanwezig bij de bestuursvergaderingen. Hiermee kan het bestuur slagvaardiger en efficiënter opereren.

Afgelopen tijd is de website van onze IVN afdeling geheel vernieuwd en geactualiseerd. Het is goed om zeker de informatie achter knoppen Agenda en Nieuws (voor nieuwtjes, verslagen en andere berichten) regelmatig te bekijken.

Op het gebied van verantwoord omgaan met elkaar zijn we een actie gestart om Verklaringen omtrent Gedrag (VOG) te inventariseren en waar nodig via de landelijke IVN organisatie aan te vragen.

Oproepen en mededelingen

In memoriam Kees de Wilde

Op 17 april 2023 overleed in het bijzijn van zijn naaste familie onze penningmeester Kees de Wilde. Hij was al enige tijd ziek en dit voorjaar bleek dat de behandelingen die hij onderging niet meer tot het gewenste resultaat leidden.

Kees was al enige decennia lid van onze KNNV afdeling. Hij had een brede belangstelling voor de natuur en kon zich verwonderen over zijn waarnemingen. Zijn belangstelling ging onder andere uit naar planten, vogels en libellen. Zo volgde hij nog tot het laatst een cursus planten determineren en bezocht hij in maart een bijeenkomst van de insectenwerkgroep van de afdeling. Kees was een enthousiast deelnemer aan de maandelijkse wandelingen en hij bleek een scherp waarnemer van vooral insecten. Hij vond het prachtig als er na een waarneming of een foto discussie over die waarneming ontstond. Dan was hij echt in zijn element. Ook entameerde hij het houden van een minicursus mossen in de afdeling.

In 2018 bood Kees spontaan aan om penningmeester en ledenadministrateur van de KNNV afdeling te worden. Een taak die hij vijf jaar lang zeer nauwgezet vervulde. Hij bewaakte 'de centen' alsof het zijn eigen portemonnee betrof en wist de leden bij de jaarvergadering immer te overtuigen van het nut van gedane uitgaven en van de ideeën die in de begroting werden verwoord. We zullen zijn inbreng missen en wensen zijn familie de kracht om het verlies van een aimabel persoon te verwerken.

Ton Bode

Van de KNNV penningmeester

Op de algemene ledenvergadering van de KNNV afdeling De Noordwesthoek hebben de aanwezige leden unaniem ingestemd met een noodzakelijke contributieverhoging m.i.v. het jaar 2024. Voor KNNV leden wordt de jaarcontributie € 39,50 en voor KNNV huisgenootleden € 22,50. De contributie voor KNNV Noordwesthoekleden wordt € 22,- en voor hun huisgenootleden € 20,-. Mocht u voor dit verenigingsjaar uw contributie nog niet hebben betaald, dan verzoek ik u vriendelijk dit zo spoedig mogelijk te voldoen.

De Kleine Modderkruiper (Cobitis taenia)

Tekst en foto's: Johann Prescher

Vorige keer aandacht voor de grote modderkruiper, maar dit keer voor de kleine modderkruiper.

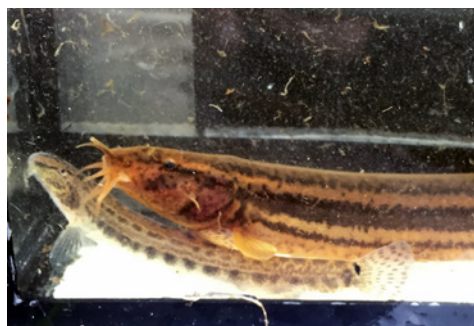
Net als de grote modderkruiper heeft dit visje een langgerekt lichaam en draden rond de bek. Maar daar is ook alles wel mee gezegd. Dit visje oogt minstens zo tropisch, maar verder zijn er grote verschillen. In totaal zes bekdraden sieren de bek van het visje, waar de grote modderkruiper in totaal tien bekdraden. En waar de grote modderkruiper het haalt tot 30 cm lengte, blijft de kleine modderkruiper zoals de naam al doet vermoeden met 11 cm een stuk kleiner. Daar waar de grote modderkruiper een grote ononderbroken lengtestreep op de flanken heeft, heeft de kleine modderkruiper een regelmatig vlekkenpatroon. De kleine modderkruiper kan verward worden met een bermpje, maar het bermpje heeft een onregelmatig vlekkenpatroon en is ook wat specialistischer qua habitatkeuze.

Heel bijzonder is dat er ook nog een hybride vorm voorkomt, het is een kruising tussen meerdere soorten. Het resultaat is altijd een vrouwtje, en ze worden met 14 cm een stuk groter dan de "normale" kleine modderkruiper.

Qua habitat verschillen de soorten, waarbij de grote modderkruiper wel een specialist

genoemd mag worden vergeleken met de kleine modderkruiper die in onze omgeving op verschillende plekken voorkomt. Denk aan sloten, beken, vaarten, plassen en meren. In De Wieden en Weerribben is de soort op verschillende plekken algemeen te vinden. Ook heb ik ze al meer dan eens gevangen in de Ruxveense Plas en snorkelend gezien in de zandwinput bij het Eeserwold. Wat belangrijk is, is dat er voldoende waterplanten of andere structuren zijn op de bodem waar ze tussen april en juli hun eieren kunnen afzetten. En dat er een zandige bodem of een bodem met een sliblaag is, waar ze zich overdag kunnen verschuilen. Ze voeden zich door bodemsubstraat te filteren op dierlijk plankton en kleine waterdiertjes.

Kleine modderkruipers zijn vrij algemeen in Nederland en ze staan er niet slecht voor. Maar ze zijn wel gevoelig voor vervuiling en intensief onderhoud van waterwegen. Als alle vegetatie weggenomen wordt, heeft dat negatieve gevolgen. Het visje was voorheen beschermd via de Flora- en Faunawet, maar sinds de Wet Natuurbescherming in werking is getreden geldt alleen nog de bescherming binnen N2000-gebieden, waar de soort aangewezen is als doelsoort. Gebieden in onze omgeving waar de soort aangewezen is, zijn onder andere De Wieden, Weerribben en het Zwarte meer.

Een aardappelgal als kraakpand

Foto 1. Sluipwesp (*Chalcidoidea*) met een lange legboor, zittend op een aardappelgal

Tekst en foto's: Ben Prins

Een huis vol indringers

De aardappelgal is, zoals eerder beschreven, een woekering in de bladknoppen van de eik. Deze gal ontstaat onder invloed van chemische prikkels, veroorzaakt door het leggen van eieren in een bladknop door de galwesp *Biorhiza pallida*, en later door de erin opgroeiende larven. Maar die sappige inhoud van de gal is niet alleen in trek bij de aardappelgalwesp-larven zelf. Ook andere insecten proberen er van mee te genieten. Onuitgenodigd drin-

gen ze de gal binnen, en doen zich tegoed aan het plantensap, dat niet voor hen bestemd was. Of nog erger, de oorspronkelijke bewoners worden opgegeten, en hun dodelijke parasieten nemen de gal geheel of gedeeltelijk over. De gal als bescherming en voedselbron, bedoeld voor de larven van de aardappelgalwesp, wordt nu bevolkt door een leger van profiteurs. Het is veranderd in een kraakpand. Sommige literatuurbronnen spreken van een totaal van meer dan twintig soorten, die als bijwoners of parasieten in de aardappelgal zijn aangetroffen. Ik zal een paar van deze kra-

Foto 2. Sluipwesp (*Pimplinae*) met een lange legboor, opgekweekt uit een aardappelgal

Foto 3. Sluipwesp *Megastigmus dorsalis* (Torymidae) met een lange legboor, gekweekt uit een aardappelgal

kers aan u voorstellen.

Van je familie moet je het maar hebben ...

In de aardappelgal kan je, naast de oorspronkelijke galwespenlarven, vaak allerlei soorten wespelarven aantreffen, uit eieren gekomen, die niet veel later in de gal zijn gelegd dan die van aardappelgalwesp zelf. Veel soorten van deze bijwoners (inquilinen) leven niet in het centrum van de gal, maar net buiten het gebiedje, waar de galwesplarven zich bevinden. Ze groeien als het ware gezamenlijk op met de oorspronkelijke bewoners. Er ontstaat wel voedselconcurrentie, maar in de meeste gevallen lopen de larven van de aardappelgalwesp niet echt gevaar.

Heel anders ligt de situatie bij sluipwespen, die uitgerust zijn met een lange legboor, een enorme soortenrijke groep, waarvan er verschillende parasiteren op de larven van verschillende soorten galwespen. Met hun lange legboor zijn ze bij kleinere gallen in staat een ei te leggen in of vlak bij een larve van de maker van de gal, of in een larve van één van de bijwoners. Vooral bij kleinere gallen lopen niet alleen de larven buiten het centrum van de

gal gevaar geïnfecteerd te worden, maar ook de larven van de galwesp, die zich in het midden van de gal bevinden, liggen dan binnen het bereik van de legboor.

Bij aardappelgallen, waarin door meerdere vrouwtjes van de aardappelgalwesp eieren zijn afgezet, groeit deze meestal uit tot een veel grotere gal, dan wanneer er maar één vrouwtje bij de ei-afzet was betrokken. Bij deze grote gallen, waarin larven van verschillende galwespmoeders opgroeien, zijn de afmetingen zo toegenomen, dat de legboor van de sluipwesp niet lang genoeg is om de larven van de aardappelgalwesp in het centrum te kunnen bereiken. De meeste slachtoffers van de sluipwesp zullen dan vallen onder de bijwoners, die zich dicht bij het oppervlak van de gal bevinden.

Er wordt verondersteld dat, om het risico op predatie door sluipwespen te verkleinen, de vrouwtjes van de aardappelgalwesp bij voorkeur een deel van hun eieren afzetten op een plaats, waar een ander vrouwtje dat al eerder heeft gedaan. Door de grotere hoeveelheid larven neemt de doorsnede van de gal immers toe, waardoor de kans op vernietiging

Foto 4. Eikengalboorder (*Curculio villosus*) zittend op een aardappelgal

van de galwesplarven wordt verkleind. De legboor van de sluipwesp is nu immers niet lang genoeg meer om bij de galwesplarven te kunnen komen. Door onbewuste samenwerking van deze galwespenvrouwtjes is de kans op infectie van hun larven door sluipwespen aanmerkelijk afgenomen. Een slimme zet van de evolutie!

Een vreemde eend in de bijt: een snuitkever als uitzuiger

De snuitkevers vormen met bijna 700 soorten één van de grootste keverfamilies in ons land. Alle larven leven verborgen in plantenweefsels, vooral in plantenzaden. Sommige snuitkeverlarven veroorzaken zelfs galachtige zwellingen, waarin ze van plantensappen leven.

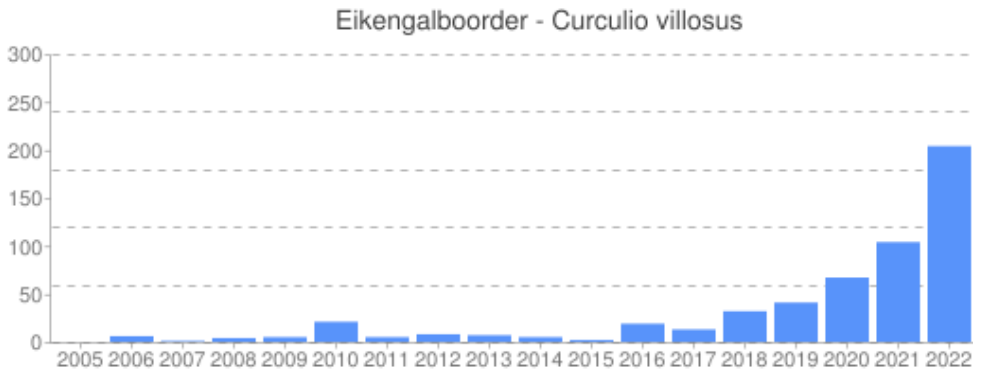

Foto 5. *Curculio villosus* uit waarneming.nl jaarverspreiding

Foto 6. Eikengalboorder *Curculio villosus* larve, gekweekt uit een aardappelgal

Maar voor zover ik heb kunnen achterhalen is er maar één snuitkeversoort, die de eieren legt in een door andere insecten veroorzaakte gal: de aardappelgalsnuitkever of eikengalboorder *Curculio villosus*, die, zoals de naam al aangeeft, de eieren afzet in de gallen van aardappelgalwesp *Biorhiza pallida*.

In een eerder nummer van ons blad (Koppel 2021, nr.3) hebt u al kennis kunnen maken met een ander lid van het geslacht *Curculio*: de kleine eikelboorder, *C. glandium*. Alle soorten uit dit geslacht hebben een opvallend lange, gebogen snuit, vooral de vrouwtjes. De zwartgrijze eikengalboorder met een duidelijke witgele rugtekening bestaande uit korte, dikke haarschubjes, vormt hierop geen uitzondering.

Van de kevers wordt vermeld, dat ze in het gematigde Europa vrij zeldzaam zijn. Uit de jaarcijfers in waarneming.nl komt dit ook duidelijk naar voren. Pas in de laatste vijf, zes jaar neemt het aantal waarnemingen in Nederland snel toe van enkele tientallen per jaar, naar ruim 200 in 2022.

In april-mei kunnen we de volwassen kevers tegen komen op de aardappelgallen, die onder invloed van de aanwezig galwesplarven al sterk opgezwollen zijn. Waarschijnlijk worden er alleen gallen uitgekozen, waarin een

ander snuitkevervrouwtje niet eerder haar eitjes heeft afgezet. De keverlarven groeien snel, vervellen drie keer en zijn al in 2 tot 3 weken uitgegroeid tot 6 mm lange, dikke, witte worstjes. Voor de larven van de galwesp blijft er door de vraatlust van de keverlarven te weinig voedsel over, en de meesten er van zullen dan ook door honger voortijdig overlijden, als slachtoffers van voedselconcurrentie. De volgroeide larven van de eikengalboorder banen zich een weg naar buiten, vallen naar beneden en verpoppen zich in een ondergrondse poppenkamer. De meeste poppen overwinteren, en de volwassen kevers komen dan pas in maart tot in mei tevoorschijn om op zoek te gaan naar een geschikte partner en naar een geschikte aardappelgal. Toch worden er ook in augustus nog een aanzienlijk aantal volwassen kevers gezien. Of ook deze kevers kunnen overwinteren, is niet bekend.

Kijk eens op de beginnende aardappelgallen in het vroege voorjaar uit naar dit vier tot vijf mm kleine, donkere snuitkevertje. Misschien kunt u dan van dichtbij zien, hoe het vrouwtje zonder legboor toch haar eitjes in de gal kan afzetten. Veel succes!

Ben Prins, Uffelte_eprints@hetnet.nl

Steltlopers op doortrek in de Weerribben

Foto 1. Groenpootruiter

Tekst en foto's: Robert Rubertus

Elk voorjaar trekken steltlopers vanuit de overwinteringsgebieden door naar hun broedgebieden in het hoge noorden. Zij maken deel uit van de zogenaamde Oost-Atlantische trekbaan waarvan vogels gebruik maken die broeden in gebieden grenzend aan de noordelijke Atlantische oceaan en noordwest Rusland en overwinteren in Afrika. Een deel van de soorten doet tijdens die trek ook ons gebied aan. Te denken valt aan de kemphaan, regenwulp, grutto, groenpootruiter, zwarte ruiter, bosruiter, witgat en overloper. Een klein deel van deze steltlopers doet ons gebied aan van midden april tot begin mei. Ze blijven vaak enkele dagen tot weken om te foerageren en op te vetten voor de verdere tocht. De regenwulp foerageert in weilanden in het veenweidegebied, de andere soorten zijn meer afhankelijk van slikrandjes langs plassen, vaarten en kanalen en van ondergelopen riet- en zeggenvelden in trekgaten.

Ook profiteren ze van tijdelijke situaties, zoals onbegroeide of met ondiep water bedekte nieuwe natuurinrichtingsgebieden in Weerribben-Wieden. Zodra dit soort gebieden weer begroeid zijn met hogere moerasvegetatie worden ze ongeschikt voor de steltlopers en moeten ze het hebben van andere tijdelijke foerageergebiedjes. Aangezien het natuurbeheer in de moerasgebieden gericht is op een diversiteit aan milieu-omstandigheden zijn er altijd wel geschikte plekjes te vinden voor de steltlopers, het ene jaar wat meer dan het andere. De Woldlakeplas was zo'n gebiedje dat een aantal jaren na de inrichting erg geschikt was, nu is een deel dichtgegroeid en is het ideaal voor andere vogelsoorten. Ook Wetering-Oost en Wetering-West hebben een dergelijk proces doorgemaakt, evenals de Beulakerpolder bij Giethoorn. In het voorjaar van 2023 was het gebiedje ten noordwesten van het Giethoornsche Meer bij Muggenbeet erg geschikt door ingrepen om stukken land flink te vernatten. Daar werden dit voorjaar

doortrekkende kemphanen, groenpootruiters, zwarte ruiters, bosruiters, witgatjes en zelfs twee steltkluten gezien.

De groenpootruiter, *Tringa nebularia*, (foto 1) is in het voorjaar aan de grond te herkennen aan de grijze bovenzijde, de grijze licht opgewipte snavel en de groene poten. Hij is iets groter dan de tureluur, *Tringa totanus*, die meer bruin gespikkeld is met een rode snavelbasis en rode poten. In ons gebied wordt de "groenpoot" vaak alleen of in kleine groepjes gezien. Deze soort overwintert voornamelijk in West-Afrika en trekt door naar midden- en Noord Scandinavië en Noord Rusland om te broeden in venen en bij water in de taiga.

De zwarte ruiter, *Tringa erythropus*, (foto 2, 3 en 4) heeft in het voorjaar al het zomerkleed: het mannetje is vrijwel geheel zwart met wat lichte spikkels op de bovenzijde, het vrouwtje is ook zwart, maar met meer witte vlekking op flanken en buik. Op de foto van twee zwarte ruiters is de ene waarschijnlijk een mannetje en de andere een vrouwtje, maar het zou ook een nog onvolledig uitgekleurde vogel kunnen zijn. Na de zomer gaan de zwarte ruiters in de

ruï en ontstaat geleidelijk het winterkleed. Het zwart is dan vervangen door grijs en aan de onderzijde door wit. Kenmerkend blijft de snavelkleur met een rode basis en verder zwart. Zwarte ruiters zoeken lopend in het water naar prooien zoals kleine insecten en visjes. Op foto 3 staat een zwarte ruiter geconcentreerd te kijken naar prooien, een druppel water hangt aan het eind zijn snavelpunt. Deze soort is wel de sierlijkste onder de ruiters. In ons gebied worden ze minder vaak gezien dan de groenpootruiters en ook in kleinere groepjes. Na overwintering in Afrika ten zuiden van de Sahara trekken zwarte ruiters verder om te broeden in het noordelijkste deel van de taiga tot aan de boomgrens.

De bosruiter, *Tringa glareola*, (foto 5) is kleiner dan de beide voorgaande ruiters. De soort lijkt met zijn grijzige uiterlijk en groenachtige poten wel wat op een kleine groenpootruiter, maar heeft een kortere rechte snavel en een lichte wenkbrauwstreep. Op de foto van de twee bosruiters zijn de opvallende lichte vlekjes op de bovendelen goed te zien. De flanken zijn gestreept en gebandeerd en hij mist de scherpe grens op de borst, die kenmerkend

Foto 2. Zwarte ruiter

Foto 3. Zwarte ruiter

Foto 4. Zwarte ruiters

Foto 5. Bosruiters

is voor een andere gelijkende soort, de witgat. De bosruiter trekt in ons gebied in ongeveer even grote aantallen door als de groenpootruiter. Na overwintering in tropisch Afrika trekt de bosruiter verder naar de taiga in het noorden.

De witgat, *Tringa ochropus*, (foto 6) lijkt veel op de bosruiter, maar heeft donkerder bovendelen, een opvallende witte stuit, zoals te zien is op de foto van een vliegende vogel. Aan de grond is de scherp afgegrensde borstband een duidelijk verschil met de bosruiter. Witgatjes trekken in het voorjaar in ongeveer dezelfde aantallen in ons gebied door als zwarte ruiter en bosruiter. De witgat overwintert minder ver naar het zuiden als voorgaande ruiters en probeert steeds vaker ook in Nederland de winter door te komen, broedgebieden komen overeen met de bosruiter.

Tot zover de ruiters, geslacht *Tringa*. De IJslandse grutto (foto 7) lijkt veel op de "gewone" grutto, maar heeft kortere poten en snavel en in zomerkleed een dieper rode kleur aan de onderzijde, die bovendien verder naar achteren doorloopt. De grutto's die geïsoleerd op IJsland broeden, vormen een aparte populatie, die zich niet voortplant met de grutto's die in de rest van Europa en Azië broeden. De IJslandse grutto wordt daarom beschouwd als een ondersoort: *Limosa limosa islandica*. Als deze isolatie nog enkele duizenden jaren voortduurt, dan zou deze ondersoort kunnen

evolueren tot een nieuwe soort. De indeling in soorten en ondersoorten is een manier van ordenen door de mens, maar in feite is er vaak sprake van een geleidelijke overgang van verschillende geïsoleerde populaties, naar ondersoorten, naar verschillende soorten. Op de foto zijn dertien IJslandse grutto's te zien die voedsel zoeken in het tamelijk diepe water van Wetering-Oost. Het water is voor hen zo diep dat ze de kop onder water moeten steken om met de snavel prooidieren te kunnen pakken. Ze zijn prachtig op kleur en duidelijk roder dan de grutto's, ondersoort *Limosa limosa limosa*, die proberen in onze weilanden te broeden. De minder rode vogels zijn waarschijnlijk vrouwtjes, het lijkt onwaarschijnlijk

Foto 6. Witgat

Foto 7. IJslandse grutto's

dat er in deze hechte groep “gewone” grutto's te zien zijn. De IJslandse grutto overwintert in Zuid-Spanje en West-Afrika.

De steltkluut, *Himantopus himantopus*, (op foto 8) is een mooi gekleurd mannetje. De donkere kopkap en nek zijn bij deze vogel zwart, maar het zwarte deel kan ook minder groot zijn. Vrouwtjes hebben een witte kop of een kop met veel minder zwart of grijs dan het mannetje. Steltkluten zijn onmiskenbaar:

met hun in verhouding zeer lange poten zijn het de ultieme steltlopers. Verenpatroon en postuur maken de steltkluut tot een prachtige vogel. Bij Muggenbeet zaten dit voorjaar twee steltkluten, een paartje, waarvan het mannetje op de foto staat. Ze verbleven er waarschijnlijk niet lang. De steltkluut is in Nederland zeldzaam en ook in ons gebied wordt deze uitzonderlijke steltloper weinig gezien. Enkele waarnemingen zijn gedaan in Wetering-West en -Oost. Ook vanuit de vogelhut in de Auken zijn steltkluten waargenomen. De steltkluut is in tegenstelling tot de andere beschreven steltlopers geen door-

trekker: hij broedt ver ten zuiden van ons land, onder andere in Frankrijk en rond de Middellandse Zee. In ons land, dat ligt aan de noordgrens van het verspreidingsgebied, broeden ze overigens wel, maar onregelmatig en in klein aantal. Aangezien het vogels zijn van het warmere zuiden, is het mogelijk dat ze hun broedgebied door de klimaatverandering naar het noorden uitbreiden. Wie weet gaat er de komende jaren een paartje broeden in de Weerribben-Wieden.

Foto 8. Steltkluut

Het paringsgedrag van de kluut

Tekst en fotografie: Philip Friskorn

De afgelopen twee jaar heb ik nogal wat tijd gestoken in het fotograferen van kluten aan de Friese noordkust en bij natte gebieden in het binnenland van de provincie. Op een gegeven moment raakte ik in het voorjaar geboeid door steeds hetzelfde paringsritueel, wat ik eerst niet in de gaten had. Ik zag het vrouwtje wel diep buigen om te wachten tot het mannetje haar besprong, maar kreeg pas veel later in de gaten dat het een ritueel is wat bij alle paartjes die ik vond nagenoeg hetzelfde was. Het gaat als volgt te werk:

Het vrouwtje buigt voorover met de hals en kop vlak boven en soms iets in het water.

Het mannetje loopt om het vrouwtje heen en besprenkelt het vrouwtje en zichzelf met water uit zijn snavel.

Het draaien rond het vrouwtje duurt soms een paar minuten, de langste tijd die ik opgenomen

heb was maar liefst 12 minuten, al die tijd blijft het vrouwtje doodstil staan met de hals en kop vlak boven water.

Na nog een rondje lijkt meneer haar iets in te fluisteren en bestijgt hij het vrouwtje, de paring vindt plaats.

Na de "afsprong" worden even de snavels gekruist alsof ze willen zeggen dat het zo goed was. Hierna rennen ze snel een stuk weg, dit gaat allemaal in een split second.

Een aantal meters verwijderd van de plaats van paring gaat het echtpaar met anderen op de wieden, mogelijk naar een nestplaats.

Het is een geweldig stukje gedrag dat ik bij meerdere koppels steeds op dezelfde manier kon observeren en uiteindelijk met de camera heb kunnen vastleggen. Toen dat vanuit een schuilhut gelukt was ging het fluitend huiswaarts, rijkdom, niet in geld, maar in een heel mooie ervaring.

1-Mannetje draait om vrouwtje heen

2-Mannetje besprenkelt voortdurend het vrouwtje met water

3-Nog een rondje draaien

4-Even iets fluisteren

5-Klaar voor de paring

6-De paring

7-De paring

8-Na de paring worden de snavels gekruist

9-Na dit ritueel lopen ze snel weg van de plek

10-Tenslotte vliegen er meerdere vogels op

Pimpelmees is boos, een kort verhaaltje

Tekst en fotografie: Philip Friskorn

Toen ik 20 jaar geleden in een huisje op Ameland zat, broedde er bij het schuurtje een witte kwikstaart. Hij accepteerde mijn auto niet,

zag zich in de zijspiegels en zag zich vanaf de ruitenwissers in de voorruit en achterruit. Hij dreigde zich dood te vechten en iedere keer als ik mijn auto parkeerde, pakte ik alle ramen in met doeken van mijn schuiltent. De rust was

weergekeerd.

De geschiedenis herhaalde zich dit voorjaar bij mijn huis in Oldemarkt. Een pimpelmees had zich gevestigd in een van mijn nestkasten. Me-
neer Pimpelmees zat op een gegeven moment op mijn buitenspiegels van de auto. Soms zat hij even gewoon te kijken, bewoog en verwonderde zich dat het spiegelbeeld mee bewoog. Toen volgden er meerdere aanvallen op de "indringer" van zijn territorium.

Na het maken van een serie foto's vanuit mijn gang zat er niets anders op dan iedere keer als ik thuis kwam zakken over de spiegels te

trekken. De rust was wederom teruggekeerd.

Intelligentie

Dit gedrag zie je vaker bij kleine vogeltjes. "Roodborstje tikt tegen het raam, tik tik tik, laat mij erin, laat mij er in", een leuk liedje, maar hij wil helemaal niet naar binnen. Hij accepteert gewoon geen andere roodborst in zijn territorium. Een beetje dom? Een kraaiachtige als de ekster zal dit nooit doen want die kan zichzelf in de spiegel herkennen. Zij staan dan ook heel hoog op de ladder van intelligentie bij vogels.

Bladwespen

Tekst en foto's: Willem-Jan Hoeffnagel

Introductie

Onder de insecten kennen we de orde van de Vliesvleugeligen. De bladwespen (Symphyta) zijn daar een onderorde van. In het Engels worden ze Sawflies genoemd, de Zaagvliegen. Deze naam verwijst naar een soort zaag die de vrouwtjes van sommige soorten gebruiken om in een blad te snijden en daar de eieren in te leggen.

In Nederland zijn op dit moment 509 soorten als gevestigd bekend. Gevestigd betekent dat ze zich langer dan 10 jaar zelfstandig hebben voortgeplant. Binnen de Symphyta onderkennen we dan een verdere opsplitsing in de families halmwespen, houtwespen, kleine houtwespen en (wederom) een zevental families bladwespen. Met 96 geslachten en 484 soor-

Foto 1. *Pamphilus sylvarum*

ten is deze laatste groep het talrijkst.

Er is nog steeds groei in het totaal aantal soorten dat bekend is uit Nederland. Waren er in 2010 423 soorten bekend, nu zijn het er dus 484. Deze groei komt met name door kenistoename. En dat is weer het resultaat van meer belangstelling voor deze interessante groep insecten.

Als imago hebben ze het goed voor elkaar. Mits ze het allemaal overleven, natuurlijk. Nadat het imago is verschenen, wordt er eerst voor de reproductie gezorgd. Vervolgens begint het mooie leven. Een beetje in de zon zitten, wat eten van nectar en stuifmeel van bloemen. Je zou het pensioen kunnen noemen (de andere levensstadia hebben een vergelijkbaar menselijk equivalent).

Herkenning

Bladwespen hebben de standaard insecten lichaamsbouw. Dus met een kop, een borststuk en een achterlijf. Ze hebben vier vleugels. Ook al heten ze ...wespen, ze hebben niet de bekende wespentaille. Wat ze redelijk makkelijk als bladwesp identificeert is de vaak kleurrijke "hobbels" op de bovenkant van het borststuk. Zie de foto 1: *Pamphilus sylvarum*. Middelgrote bladwespen hebben een lengte van zo'n 15 mm. Kleinere en grotere soorten zijn er ook.

Waarneming

Bladwespen komen overal in Nederland voor. De rijkste gebieden wat betreft aantallen soorten zijn echter de duinen en de hogere zandgronden. Ook het rivierengebied en het Zuid-Limburgse heuvelland kennen veel soorten.

Ze zijn vaak erg kleurrijk en zijn met wat voorzichtigheid goed te benaderen. Hun gewoonte om regelmatig bovenop bladeren in de zon te gaan zitten, helpt daar natuurlijk bij.

De andere foto's geven de variatie aan tussen de imago's van een paar soorten.

Foto 2. Elzenbladwespen

Foto 3. *Calameuta filiformis*

Biologie

Na de paring legt het volwassen vrouwtje eieren. Dit gebeurt op verschillende manieren. Vaak in een blad, maar ook wel op een blad. Veel soorten zijn gebonden aan een waardplant of aan verwante plantensoorten binnen een familie. De larven leven op de bladeren (zie de foto 2: de elzenbladwesp). Maar er zijn ook soorten die in de bladeren of de stengel leven. Ook zijn soorten bekend die de plant aanzetten tot galvorming.

De mannetjes doorlopen vier stadia en de vrouwtjes vijf. De volgende fase is die van pro-pop om dan via pop als imago uit te sluipten. Als imago leven ze enkele weken tot een maand. De overwintering gebeurt vrijwel uitsluitend als pro-pop.

Arge ustulata

Om een soort uit te lichten: *Arge ustulata* (zie foto 4). Deze soort behoort tot de familie echte bladwespen (Tenthredinidae) met 393 soorten. De larven leven op wilgen en berken. Ze hebben één generatie per jaar. De imago's zijn te vinden van mei tot en met juli. Ze komen wijdverspreid

Foto 4. *Arge ustulata*

over de wereld voor (Europa, Kaukasus, Siberië tot in Japan). In Nederland komt hij in ons werkgebied voor, maar ik heb ze ook gevonden in de bossen van de Veluwe.

Bescherming

Aangezien er geen onderzoek gedaan wordt naar hun biologie en ook trends niet gemonitord worden, is er geen goed beeld hoe het

met de bladwespen in Nederland gaat. Er zijn ook geen beschermde soorten geïdentificeerd. Een aantal soorten is wel gebonden aan een bepaalde waardplant. Maar kijkend naar mijn eigen tuin, dan zijn er in een paar jaar tijd door mij 22 soorten waargenomen. Op zich een leuk aantal, maar minder als je het afzet tegen het Nederlandse aantal 484. Maar goed, mijn aantal kan natuurlijk nog groeien.

Wespendief in actie

Tekst en foto: Chris Keizer

Een bijzondere ontmoeting op een zeer mistige zaterdagochtend in de Weerribben. Als ik die ochtend op tijd wakker ben en naar buiten kijk, besluit ik direct mijn spullen te pakken en een van mijn favoriete gebieden in te trekken. Hoe dichter ik bij de Weerribben kom, hoe mistiger het wordt. Ik hou van de mysterieuze sfeer die op een mistige ochtend in het gebied hangt.

Als de opkomende mist de zon verdrijft, zie ik in mijn ooghoeken een grote roofvogel zitten. Mijn eerste gedachte was, ach weer een buizerd. Toch laat het beeld me niet los en ik besluit terug te gaan. Daar zit ze dan. Mijn allereerste wespendief ooit. Wat een geweldige mooie vogel. Heel voorzichtig stel ik mijn

apparatuur in. En klik er fanatiek op los. De emotie van die aller eerste keer is er bij mij nog altijd.

Dan laat ze zich verjagen door voorbij vliegende wielrenners. Toch besluit ik te wachten en een betere plek in te nemen. Nog voor ik daar ben, zit ze alweer op haar plek. Tot drie keer toe liet ze zich verjagen door wielrenners. Ze was niet van plan haar pas gevonden wespennest op te geven en kwam keer op keer terug.

Na een half uur durend gevecht tegen de wespen, claimde zij uiteindelijk haar ultieme beloning. En vloog door de laatste mist, met de raat tussen haar klauwen, uit mijn zicht. Wespendief blij. Fotograaf nog veel blijer. Met ruim 400 foto's op zak vervolgde ik mijn weg door de altijd mooie Weerribben.

Wespendief

Waterzuringen voor de Grote Vuurvlinder

Tekst en foto's: Ger de Haan, Stichting Natuur- en Milieu Platform Steenwijkerland

Op 11 mei en 24 mei hebben leden van het NMPS en de insectenwerkgroep onder leiding van boswachter Jeroen Bredenbeek drijvende waterzuringen verzameld en geplant.

Er waren zelfs zoveel mensen (of te weinig boten) die mee wilden helpen, dat er al snel gecommuniceerd moest worden dat niet iedereen mee kon helpen.

De eerste keer hebben we uit het Meentegat en de tweede Bokvaart waterzuringen verzameld en geplant bij Kraakstel, waar de oevers schuin gemaakt zijn om het beheer van oevers te vergemakkelijken. Tijdens onze reis kwamen we veel libellen tegen, waaronder de sierlijke witsnuitlibel. Er was die dag een kleine kans op een bui, dat klopte niet want het was een iets grotere bui. Eén boot ging zelfs schuilen in een botenhuis van een bewoner. Op de ribbe waar wij de waterzuringen hebben geplant stonden nog wat waterzuringen en we hebben zelfs twee rupsen van de grote vuurvlinder aangetroffen. Onderweg naar Kalenberg werd een wespendif gespot. Het harde werken werd beloond met heel veel leuke waarnemingen

De tweede keer was het weer ideaal. We kwamen heel veel sierlijke witsnuitlibellen tegen die vaak vanuit de lucht als een helikoptertje neerploften op een waterlelie of een gele plomp. Onderweg zagen we twee rupsen van de grote vuurvlinder. Deze waren al een stuk groter dan degenen die we de eerste keer waar-

namen. De tocht ging nu wederom over het Meentegat naar de Hamsgracht, vervolgens over 't Heers en de eerste Bokvaart naar een uitgebaggerde sloot in de buurt van de schuur van Kuut. Deze sloot monitor ik al jaren op het voorkomen van eitjes en rupsen van de grote vuurvlinder en de laatste jaren heb ik aan Staatsbosbeheer gemeld dat deze sloot aan het dichtgroeien is en op sommige plaatsen al dichtgegroeid was. De eitjes die ik daar telde namen elk jaar af. Twee jaar geleden had ik niets meer waargenomen. Gelukkig had ik

Het verplanten van waterzuring, waardplant van de grote vuurvlinder

Markeerstokken

vorig jaar wel weer veel eitjes gevonden. Mijn ontsteltenis was dan ook groot toen ik merkte dat de sloot was uitgebaggerd en alle waterzuringen aan één kant weg waren. Het was de bedoeling dat de waterzuringen waar eitjes en rupsen op zaten gespaard zouden worden.

Nu hebben we weer de meeste uitgebaggerde waterzuringen teruggeplant en aan beide oevers extra waterzuringen geplant. Afwachten wat het deze zomer wordt.

In de zomer worden we beloofd voor onze inspanningen met een excursie van Jeroen.

Bij de werkzaamheden die worden uitgevoerd in de Weerribben gaat er toch wel eens wat mis. Verleden jaar vlogen er grote vuurvlin- ders rond in de buurt van de Spinnepkmo- len aan de Hoogeweg. Na de zomer zag ik dat daar stokken waren gezet bij de waterzuringen waar eitjes gevonden waren. 's Winters zag ik dat er gemaaid was en de stokken netjes verzameld waren. Staatsbosbeheer vertelde dat

dit stuk terrein in wintermaai-beheer was opgenomen en dat de rupsen overwin- teren in de strooisellaag. Zelf weet ik dat de rups overwintert in het verdorde blad van de waterzuring. Hier sta ik niet alleen in. In het boek *De Grote Vuurvlinder* van Susan Oosterlaar staat over de overwin- tering van de rups: "Door zijn schutkleur valt hij nauwelijks op in het verdorde blad of in het naastgelegen strooisel". In de *Ecologische Atlas van Noordwest-Eu- ropa* van F.A. Bink:

"De rupsen overwinteren half volgroeid tussen dorre bladeren aan de basis van de waardplant". Toch krijg ik steeds te horen dat de rups overwintert in de strooisellaag en wordt er verwezen naar het onderzoek van overwinterende rups- sen van de grote vuurvlinder door de vlinderstichting. Zelf had ik onlangs Henk de Vries van de Vlinderstichting aan de lijn en gevraagd naar dit onder- zoek. In totaal zijn er 15 rupsen terug- gevonden in het dorre blad van de wa- terzuring 15 cm boven de grond. In de strooisellaag zijn geen rupsen gevonden. Henk Vries zei wel dat in de terreinen waar wintermaaien was toegepast in het voorjaar daaropvolgend wel rupsen

zijn aangetroffen. Hieruit werd de conclusie getrokken dat er rupsen in de strooisellaag overwinterd moeten hebben. Verder vond hij het geen goede steekproef en de vlinderstich- ting denkt dat minder dan de helft van de rupsen overwintert in het dorre blad. Als bij het wintermaaien wel de stokken weggehaald kunnen worden is het toch een kleine moeite om gelijk de dorre bladeren te verzamelen en een betere bestemming te geven dan verbran- den of te composteren ?

Ik weet dat niet alles gespaard kan worden en dat met zomermaaien het 100% zeker is dat de rupsen en de eitjes op de waterzuringen zitten. Verder maakt Staatsbosbeheer de slootkanten beter beheersbaar en worden nieuwe sloten gegraven om de kansen voor de grote vuurvlinder te vergroten. Misschien kunnen kleine catastrofes voorkomen worden als vrijwilligers meer betrokken worden bij de uitbestede werkzaamheden.

Bever in de Weerribben

Tekst en foto's: Emile de Leeuw

Op 9 april 2023 na een belletje van mijn buurman en een foto, filmpje later van met name zijn staart, konden wij vaststellen dat het hier om een niet al te schuwe bever ging. Later bleek deze niet alleen interessant maar ook nog eens de eerste officiële waarneming van een bever in de Weerribben. De locatie was zeer nabij een fietspad en naar later bleek zelfs dichtbij een verblijfplaats van een otter met jongen. De bever heeft zich daar vervolgens ongeveer 2 tot 3 weken opgehouden. Rond 1 mei was er een waarneming van een bever, waarschijnlijk dezelfde die via kanaal Steenwijk Ossenzijl richting Steenwijk zwom. De Weerribben lijkt een geschikte habitat

voor bevers vanwege de aanwezigheid van water, rietvelden en moerassen. Bevers zijn goede zwemmers en kunnen grote afstanden afleggen via waterwegen. Het is altijd opmerkelijk om te zien hoe dieren zich aanpassen aan hun omgeving en migreren tussen verschillende leefgebieden. Bevers spelen een belangrijke rol in het creëren en onderhouden van wetlands, waardoor ze een positieve invloed hebben op de biodiversiteit en het ecosysteem.

Excursies en Lezingen

Ga mee op avontuur met de Kuunder Punter

Vaarexcursie met historische punter door de Weerribben, elke zaterdag in juli en augustus

Wat is er mooier om per boot natuurgebied “De Weerribben” te verkennen. En dan niet alleen via de wat grotere kanalen, maar ook via de kleinere vaarwegen dwars door rietbossen en langs wuivende rietkragen. Zo’n prachtige tocht wordt elke zaterdagmiddag in juli en augustus gemaakt in de historische Kuunder Punter (de KU11).

De KU11 is de laatst overgebleven originele Zuiderzeepunter, gebouwd in 1912 en afkomstig uit de vissersvloot van Kuinre. Dit varende monument wordt nu liefdevol onderhouden door vrijwilligers van Stichting Kuinre in Promotie (SKIP).

Van de schipper krijgen de deelnemers alle bijzonderheden te horen over de in 1912 gebouwde KU11. Op sommige zaterdagen is een natuurgids van IVN Noordwest-Overijssel aan boord, die alles vertelt over de ontstaansgeschiedenis van “De Weerribben” en de vele (zeldzame) planten en dieren die er voorkomen

Bij voldoende wind wordt er gezeild en als dat niet mogelijk is wordt de elektrische fluistermotor ingeschakeld.

Data met IVN gids:

8 en 29 juli Jacomijn Steen

5 en 19 augustus Rian Hoogma

Tijd: van 13.30 tot 15.30 uur

Afvaart: Bij de ingang van het buitencentrum van Staatsbosbeheer, Hoogeweg 27, 8376 EM, Ossenzijl.

Kosten: € 8,50 per persoon en € 6,- voor kinderen tot 12 jaar, contant te voldoen aan de schipper. Dit geld wordt gebruikt voor het onderhoud van de KU11.

Opgave en informatie: Jelte Mulder, telefoon 06-23688813.

Wilde plantenexcursie op de startbaan bij Havelte

Zomerflora in het Holtingerveld , Havelte

De zomermaanden zijn bij uitstek de maanden om te genieten van wilde planten. De Plantenwerkgroep organiseert een bijzondere excursie door het Holtingerveld. Dit unieke natuurgebied van ruim 1782 ha. bestaat uit sterk gevarieerd landschap, met onder meer stukken heide, bos, vennen, stuifzand. Die variatie zorgt ook voor een grote verscheidenheid aan plantensoorten die je er tegenkomt.

Het gebied heeft een lange geschiedenis van natuurlijke ontwikkeling en menselijk gebruik. Door eeuwenlange blootstelling aan weer en wind (uitloging van de bovengrond, overstuiving met zand) en meer recent verdroging en stikstofdepositie door intensivering van het landgebruik in de wijde omgeving zijn sommige plantensoorten ook hier erg zeldzaam geworden.

De excursie richt zich op het gebied bekend als de Grote Startbaan. Het is een stukje terrein waar in oorlogstijd en ook in latere jaren nogal aan “geknutseld” is, waardoor her en der waarschijnlijk wat kalkrijkere keileem aan de oppervlakte is gekomen, wat juist voor een aantal van deze soorten erg gunstig is geweest. Zo kunnen we hier nog bijzondere soorten, zoals de grote keverorchis, knolboterbloem, maanvaren e.a. vinden. Ook recent heeft het terrein nog een ingrijpende onderhoudsbeurt gekregen om te voorkomen dat het overwoekerd wordt door struikgewas.

Candida en Geert van Wirdum nemen je mee door dit unieke gebied en vertellen graag meer over deze en andere soorten planten die hier voor komen.

De groepsgrootte is beperkt, meld je snel aan!

Als je een loop hebt om de kleine tere plantjes beter te kunnen zien, neem deze dan mee. Kijk naar de weersvoorspelling voor geschikte kleding en schoeisel.

Datum 8 juli 2023

Tijd: 9:30-11:30

Startplaats: Toegangspoort Holtingerveld, Van Helomaweg 18 (7971 PX) Havelte

Deelname: Gratis, vooraf aanmelden noodzakelijk : email naar candida@jolicoeur.nl

Meer informatie: Candida en Geert van Wirdum (candida@jolicoeur.nl) of kijk op ivn.nl/afdeling/noordwest-overijssel of noordwesthoek.knnv.nl

Op zoek naar insecten langs het Veenweidepad

Ontdek samen met een natuurgids het fascinerende leven van insecten.

Veel insecten zijn prachtig om te zien, denk aan vlinders en libellen. Ook zijn er kleurrijke kevers, wantsen en talrijke gevleugelde insecten met geel-zwarte strepen (niet altijd een wesp). Insecten hebben verschillende verschijningsvormen in hun leven. Zo weet bijna iedereen wel dat een vlinder eerst een rups was. Maar wist je ook dat de groene wants 5 nimfen stadia kent, met steeds een andere bouw en kleurpatroon? Insecten vormen zo'n groep die je elke keer weer verrast, steeds ontdek je iets nieuws. En hoe beter je kijkt, hoe meer je ziet en ontdek je dat er veel meer (soorten en hoeveelheden) insecten zijn dan je dacht.

Mee met een natuurgids

Altijd al meer willen weten over insecten? Ga dan mee met ervaren natuurgids en natuurfotograaf Willem-Jan Hoeffnagel, gespecialiseerd in insecten. In zijn tuin telde hij meer dan 600 verschillende soorten insecten. Op 22 juli organiseert hij een insectenexcursie door De Kiersche Wijde voor iedereen die meer over insecten wil weten. Samen zoeken en proberen op naam te brengen.

Het Veenweidepad dat in de buurt van Waneperveen, bij het gehucht Doosje ligt, is een optimale ervaring van De Wieden, een gebied

dat wordt beheerd door Natuurmonumenten. Het bestaat uit een wilgenbos, blauwgrasland en trekgraten met schoon water. Grote kans dat je verschillende soorten insecten aantreft. Denk hierbij aan vlinders en libellen maar ook wantsen, (roof) vliegen, bladwespen en zweefvliegen. Genoeg te zien en ontdekken!

Meer informatie: ivn.nl/afdeling/noordwest-overijssel

Datum: 22 juli 2023

Tijd en vertrekpunt: 11:00 uur vanaf de parkeerplaats Kierschewijdepad aan de Lozedijk 20, 7946 KM Wanneperveen.

Duur: rond 14:00 uur (bij veel waarnemingen kan de excursie langer duren), neem eigen

eten/drinken mee

Deelname: gratis

Aanmelden: willem-jan@hoeffnagel-photography.nl / 0521-857735 (bij slecht weer gaat de excursie niet door, vandaar dat aanmelden nodig is).

Ontdek de Klokjesgentiaan op de Blesdijkerheide

Op zondag 20 augustus organiseert onze plantenwerkgroep een unieke excursie voor leden van IVN en KNNV naar Blesdijkerheide.

Blesdijkerheide is een afwisselend natuurgebied met vennetjes, heide en (kleine) bospercelen. Het gebied grenst noordelijk aan de gemeente Steenwijkerland, en ligt in het zuidelijke deel van de gemeente Weststellingwerf. Ooit wat dit één groot heidegebied tussen Paasloo en de Blesse. Tegenwoordig wordt het gebied gesplitst door de Friese Veldweg en verricht Staatsbosbeheer werkzaamheden om de heide te herstellen.

De excursie start bij de parkeerplaats aan de Friese Veldweg voor een wandeling van ongeveer 5 Km. De gevolgde route biedt kans op uiteenlopende soorten wilde planten, maar vooral is er aandacht voor de Klokjesgentiaan. Deze zeldzame soort met (de naam zegt het al) klokjesvormige bloemen is blauw van kleur en

komt voor in natte heide en blauwgrasland en bloeit in de maand augustus.

Wil je deze en andere unieke plantensoorten van Blesdijkerheide ontdekken? Meld je snel aan bij Roely Luyten, IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Als je een loop hebt neem deze dan mee. Kijk naar de weervoorspelling voor geschikte kleding en schoeisel.

Datum: 20 augustus 2023

Tijd: 10:00-12:00 uur

Startplaats: Parkeerplaats Blesdijkerheide, Friese Veldweg,

Deelname: Gratis, alleen voor leden van IVN en KNNV

Aanmelden bij Roely Luyten, IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Meer informatie: 0611317756

Libellenexcursie Woldlakebos

Kom meer te weten over deze fascinerende insectengroep

Het Woldlakebos is een uniek moerasbos met brede sloten, plassen en doorgaans goed begaanbare paden. In deze tijd van het jaar vliegen daar verschillende soorten libellen. Daarom staat dit gebied bij libellenliefhebbers bekend als dé hotspot van Noordwest-Overijssel. Om dit moerasbos en de libellen beter te leren kennen organiseert onze insectenwerkgroep een excursie in dit prachtige natuurgebied.

Deze excursie is speciaal voor de beginnende liefhebber. Het is een uitgelezen kans je kennis te vergroten. Natuurgids Arjen Lensen gebruikt een aantal werkvormen om enkele veelvoorkomende libellensoorten te (her)kennen. Daarnaast leer je ook wat over de leefomgeving en over de interessante levens-

cyclus van de libel.

Het aantal deelnemers aan deze excursie is beperkt, geef je dus snel op!

Datum: Zaterdag 26 augustus 2023

Vertrek: Om 10.00 uur vanaf de parkeerplaats aan de Ingenieur Luteijnweg Scheerwolde.

Einde excursie: ongeveer 13.00 uur.

Deelname: Gratis voor iedereen.

Advies: Na regenachtige dagen zijn laarzen of wandelschoenen geen overbodige luxe. Bij regen en/of harde wind gaat de excursie niet door.

Aanmelden: Omdat het aantal deelnemers aan deze excursie beperkt is, is opgave vooraf noodzakelijk bij Arjen Lensen, arjenlensen.nme@gmail.com .

**KNNV Koninklijke Nederlandse
Natuurhistorische Vereniging,
vereniging voor veldbiologie**

KNNV Afdelingsbestuur
Postbus 171
8330 AD Steenwijk
Bankrek.nr: NL95INGB0001027674 t.n.v. KNNV,
afd. De Noordwesthoek Steenwijk.

Voorzitter

Ton Bode,
0521 512074
voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl

Secretaris

Sjoerd Osinga,
06 36037311
secretaris@noordwesthoek.knnv.nl

Penningmeester en ledenadministratie

Candida van Wirdum,
06 51552846
penningmeester@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

Emile de Leeuw,
0653643469
webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

Vacature

Bestuurslid

Ronald van Vlijmen,
0521 515772

Waarnemingen

Ton Bode,
0521 512074
ton.bode@planet.nl

**IVN Vereniging
voor natuureducatie en
duurzaamheid**

IVN Afdelingsbestuur
Postadres Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
Bankrek.nr: NL45INGB0000342784 t.n.v. IVN
afd. Noordwest Overijssel Steenwijk

Voorzitter

Vacature

Secretaris

Roely Luyten
Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
0521-523740 | 0611317756
IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Ledenadministratie

Roely Luyten
Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
0521-523740 | 0611317756
IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Penningmeester

Maarten Punt
Venebosweg 2 Ossenzijl 8376 EN
0561 851393
puntmg@gmail.com

Bestuurslid

Willem-Jan Hoeffnagel
Oldemarktseweg 180
8341 SJ Steenwijkerwold
0521 857735

Bestuurslid

Ingrid Even
Lindedijk 7 8481 KH Nijetrijne
tel. 0624779425

Werkgroepen KNNV en IVN

KNNV

Weidevogelbescherming Ynske Ypma

0653763238

ynskeypma@home.nl

Plantenwerkgroep

Candida van Wirdum, 06 51552846

candida@jolicoeur.nl

Insectenwerkgroep

Arjen Lensen

06-29077923

arjen.nat@gmail.com.

Geologiewerkgroep Wim Brussee

0521 516373

krebberbrussee@hetnet.nl

Werkgroep Wolterholten Rene Bons

0521-517617

rene.bons@versatel.nl

Lezingen vacature

Waarnemer: Ton Bode

ton.bode@planet.nl

Excursies

Vacature

Natuur en milieuplatform Henk Plat

0561 452117

henk.plat@planet.nl

Websitebeheer Emile de Leeuw

0653 643469

webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Website: www.knnv.nl/noordwesthoek

De Contributie en lidmaatschap

KNNV-leden € 34,50

Huisgenoten van KNNV-leden € 19,50

NWH-leden en hun huisgenoten € 17,00 (nieuwe NWH leden niet meer mogelijk)

De contributie wordt automatisch geïnd c.q. moet vóór 1 maart ontvangen zijn.

Opzegging schriftelijk vóór 1 november bij de Ledenadministratie

Leden ontvangen het blad "Koppel" en het tijdschrift "Natura" van de landelijke KNNV

IVN

Excursies en gidsen

Lisette Schelhaas

ivnnwogidsenpr@ziggo.nl

Aanvraag excursies en gidsen:

Roely Luyten

het Eenspan 6, 8332 JG Steenwijk

IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Vogels

Albert Steenbergen

0521 513547

albsteenbergen@hotmail.com

PR

Lisette Schelhaas

ivnnwogidsenpr@ziggo.nl

Natuurkoffers

Contactpersoon: Gerry Teurlinckx

0521 513495

gerryteu@ziggo.nl

Werkgroep Jeugd natuurclub

De Weerribben

Vacature

Websitebeheer

Willem-Jan Hoeffnagel

0521 857735

ivn.nwo.web@gmail.com

Website:

www.ivn.nl/afdeling/noordwestoverijssel

Contributie IVN € 25,00 per jaar

Leden ontvangen het blad "Koppel" en "Mens en Natuur", tijdschrift van het landelijk IVN

Donateur kan iedereen worden, die geen werkend lid kan of wil zijn, maar wel het verenigingswerk wil steunen: bijdrage € 25,00 incl. "Koppel".

Huisgenoten van leden betalen € 5,00.

Beëindiging van het lidmaatschap IVN Noordwest Overijssel: via schriftelijke opzegging bij het

IVN-secretariaat vóór 1 november van het lopende jaar.

Retouradres: postbus 171 - 8330 AD Steenwijk

Zwarte ruiter, Woldlakeplas april 2017, Robert Rubertus